

ՔՐԻՍՏՈՆՅԱ ԱՇԽԱՐՀ

ԵԹՈՎԱԿԱՆ ՌԻՂԱՓԱՌ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հմագույն ավանդության համաձայն, եթովպացիների առաջին մեծ ավետարանողը եղել է Սբ. Ֆրուսենտիուսը, որը եպիսկոպոս էր օծվել ձեռամբ Սբ. Աթանաս Ալեքսանդրացու: 4-րդ դարի կեսերին նա և դպտի ուրիշ քարոզիչներ շատերին դարձի են բերում՝ ներառյալ թագավորին: Շուտով քրիստոնեությունը դառնում է եթովպիայի պետական կրոնը, հակառակ այն բանի, որ հեթանոսությունը տակավին լայնորեն տարածված էր այդ երկրում:

5-րդ դարի վերջերին «Իճն Սրբերը» գալիս են եթովպիա և սկսում քարոզչական գործունեություն: Նրանք հավանաբար ունեին ասորական ծագում և լքել էին իրենց երկիրը՝ քաղկեդոնական քրիստոսաբանության հանդեպ ունեցած հակառակության պատճառով: Սա, եզիպտոսի դպտիների հետ ունեցած ավանդական կապերի հետ մեկտեղ, հավանաբար բացատրում է եթովպական Եկեղեցու՝ Զաղկեդոնի մերժումը: Իճն Սրբերին է վերագրվում վանական ավանդության ներմուծումը եթովպիա և Տիգ (Ge'ez) կրոնական գրականությանը՝ Աստվածաշունչն ու կրոնական երկերը եթովպական դասական այդ լեզվի փոխառությամբ, էական նպաստ բերելը: Վանքերն արագորեն տարածվում են ամբողջ երկրով և դառնում մտքի կարևոր կենտրոններ:

Եթովպական Եկեղեցին զարգացման իր գագաթնակետին է հասնում 15-րդ դարում, երբ մեծ թվով արժեքավոր աստվածաբանական և հոգևոր գրականություն է ստեղծվում, և Եկեղեցին ներառվում է ընդարձակ քարոզչական գործունեության մեջ:

16-րդ դարում պորտուգալացի հռոմեա-կաթոլիկ քարոզիչների հետ շփման ծայրահեղ բացասական փորձառությունը պատճառ է դառնում դարավոր մեկուսացման, որից եթովպական Եկեղեցին միայն վերջերս է դուրս եկել:

Այս Եկեղեցին բացառիկ է իրեական այնպիսի սովորույթների իր պահպանմամբ, ինչպիսիք են թլատությունը և դիետիկ օրենքներն ու Շաբաթ, ինչպես նաև Կիրակի օրերի պահպանումը:

Սա պայմանավորված է թերևս այն հանգամանքով, որ քրիստոնության հնագույն ներկայությունը եթովպիայում սկսվել էր ամմիջապես Պաղեստինից՝ հարավային Արաբիայի միջով: Կային նաև քրիստոսաբանական որոշ (պաշտոնապես չընդունված) դոստրոնիզմներ, ինչպես, օրինակ, մի դպրոց, որն ուսուցանում էր, թե Քրիստոսի աստվածային և մարդկային բնությունների միությունը տեղի է ունեցել Իր մկրտության՝ օծման պահին:

Հին եթովպերեն լեզուն՝ Տիգը, ավանդաբար օգտագործվել է ծիսակատարությունների ընթացքում, որն ուներ ալեքսանդրյան (դպտական) ծագում և ազդվել էր ասորական ավանդությունից: Այդուհանդերձ, ժամանակակից ամհարիկի թարգմանված Պատարագն աստիճանաբար սկսեց օգտագործվել համայնքներում: Վանական ուժեղ ավանդությունը շարունակվեց:

Հնագույն ժամանակներից եթովպիայի բոլոր եպիսկոպոսները եզիպտացի դպտիկներ էին՝ նշանակված Ղպտի Պատրիարքության կողմից: Իրապես, դարեր շարունակ եթովպիայի միակ եպիսկոպոսը դպտի մետրոպոլիտն էր: 1929 թ. համընդհանուր պահանջով ծագումով 4 եթովպացի եպիսկոպոսներ ընտրվեցին՝ օժանդակելու համար բնիկ եզիպտացի մետրոպոլիտին: 1951 թ. առաջին անգամ եթովպացի հոգևորականության և աշխարհիկների կողմից ընտրվեց ծագումով եթովպացի մետրոպոլիտ: 1959 թ. Ղպտի Պատրիարքությունը վավերացրեց եթովպական եկեղեցու անկախությունը՝ նրա առաջնորդին բարձրացնելով Պատրիարքի աստիճանին:

Եթովպական ուղղափառ աստվածաբանության ֆակուլտետը՝ Երրորդության քոլեջը, գործում էր որպես Ադդիս Աբեբայի Համալսարանի մի մասնաճյուղ, մինչև որ 1974 թ. այն փակվեց կառավարության կողմից: Նույն տարում եկեղեցին, քահանայանալ ցանկացողներին աստվածաբանական կրթություն տալու նպատակով, Ադդիս Աբեբայում բացեց Սուրբ Պողոսի քոլեջը: Ուղղափառ եթովպացի շատ տղամարդկանց մոտ երկար ժամանակ ձեռնադրվելու միտում էր նկատվում, այնպես որ 1988 թ. երկրում հաշվվում էր շուրջ 250.000 հոգևորական: Նրանց համապատասխան կրթական մակարդակը ապահովելու նպատակով, վերջերս հիմնվեցին վեց «Հոգևորականության վերապատրաստման կենտրոններ»: Այժմ ամեն ծուխ ակնկալում է ունենալ կիրակնօրյա դպրոցի ծրագիր:

Հատկապես վերջին տարիներին եթովպական եկեղեցին կարևոր դեր է ստանձնել կարիքավորներին ծառայելու գործում: Այն հովանավորում է փախստականների և երաշտի զոհերի օգնությանն ուղղված մի շարք ծրագրեր: Եկեղեցին հաստատեց նաև իր կողմից հովանավորվող մի շարք որբանոցներ:

Եթովպական Ուղղափառ եկեղեցին երկրի պաշտոնական եկեղեցին էր, մինչև 1974 թ. մարքսիստական հեղափոխությունը, որը զահրենկեց արեց կայսրին և կառավարության ղեկավար նշանակեց Կոլոնել Մենգուստու Հիլչե Մարիամին: Հեղափոխությունից քիչ անց եկեղեցին և պետությունը պաշտոնապես բաժանվեցին միմյանցից, և եկեղեցապատկան շատ հողեր պետականացվեցին: Սա ազդանշան էր երկրում բոլոր տեսակի խմբերի դեմ պայքար ծավալելու համար:

1991 թ. մայիսին, կոմունիստական կառավարության փլուզումից հետո, Սերկորիոս Պատրիարքը (ընտված 1988 թ.) մեղադրվեց Մենգուստուի վարչակարգի հետ համագործակցելու մեջ: Սեպտեմբեր ամսին, ճնշման ներքո, նա հանձնեց պատրիարքական իր լիազորությունները: 1992 թ. հուլիսի 5-ին Սուրբ Սիմոնը Աբունե Պաուլոսին ընտրեց որպես Ուղղափառ եկեղեցու 5-րդ Պատրիարք: Նա յոթ տարով բանտարկվել էր մարքսիստական ղեկավարների կողմից, այն բանից հետո, երբ Քեոփիլոս Պատրիարքը (1976 թ. զահրենկեց արված և 1979 թ. բանտում սպանված), առանց կառավարության թույլտվության, 1975 թ. նրան եպիսկոպոս էր ձեռնադրել: 1989 թ. Պաուլոսն ազատվեց և որոշ ժամանակ ապրեց Միացյալ Նահանգներում: Միաժամանակ Սերկորիոսը, ապաստանելով Քենիայում, վիճարկում է Պաուլոսի ընտրությունն ու պահանջում, որպեսզի ինքը վերականգնվի իր պաշտոնում: Մինչև օրս այս խնդիրը իր լուծումը չի ստացել:

1994 թ. հոկտեմբերին Պաուլոս Պատրիարքը նախագահեց երոթողություն աստվածաբանական քուլեջի վերաբացման արարողությանը եթովպիայի մայրաքաղաքում: Զույգը 50 ուսանողներով դարձյալ սկսեց գործել իր կրթական ծրագրով: 100 ուսանողներ ներկայումս մասնագիտանում են աստվածաբանություն առարկայի մեջ՝ դիպլոմ ստանալու նպատակով:

Ներկայացված ընդհանուր անդամակցության թիվը (16.000.000) տրվել է ԵՅԽ-ի կողմից, սակայն եթովպիայում գտնվող արժանահավատ աղբյուրները, հիմնվելով այն հաշվումների վրա, որ ուղղափառ եթովպացիները կազմում են 55.000.000՝ ընդհանուր բնակչության մոտ 60 %, գտնում են, որ այդ թիվը հասնում է 30.000.000:

Միացյալ Նահանգների եթովպական արքեպիսկոպոս Եսեհագը չճանաչեց Պաուլոսի պատրիարքական հանգամանքն ու 1992 թ. խզեց իր հաղորդությունը Պատրիարքության հետ: Ի պատասխան սրա, եթովպական Սուրբ Միսնողը պաշտոնանկ արեց նրան, ինչպես նաև որոշեց գոյություն ունեցող արևմտյան Դեմշֆիրի թեմը բաժանել երեք մասերի (ԱՄՆ և Կանադա, Լատինական Ամերիկա և Կարիբյան կղզիներ և Արևմտյան Եվրոպա): Այն Արևմտա Մատտիասին նշանակեց որպես Միացյալ Նահանգների և Կանադայի նոր արքեպիսկոպոս: Այդուհանդերձ, Եսեհագ արքեպիսկոպոսը վայելում է Ամերիկյան մայրցամաքում բնակվող ուղղափառ եթովպացիներից շատերի համակրանքը: Բոլորը միասին Արևմտյան Դեմշվիրում հաշվվում են շուրջ 90.000 ուղղափառ եթովպացիներ՝ ներառյալ Արևմտյան Դեմշվաստանում զգալի թիվ կազմող դարձի եկածները:

**Ronald G. Roberson-ի «THE EASTERN CHRISTIAN CHURCHES»
գրքից հայերեն փոխադրեց ՐԱԲԿԵՆ ՍՐԿ. ՆԱՆՅԱՆԸ**